

תכנית לימודים בפסיכיאטריה

מעודכן לאוגוסט 2022 (תשפ"ג)

פרופ' מרתה דירנפלד

יו"ר ועדת הקוריקולום מטעם פורום דיקני הפקולטות לרפואה בישראל
הפקולטה לרפואה ע"ש רות וברוך רפפורט, הטכניון, חיפה

ד"ר רחלי נוח

חינוך רפואי והערכה

יועצת פדגוגית לכתבת תכניות לימודים, לפורום דיקני הפקולטות לרפואה בישראל

חברי ועדת הסילבוס:

יו"ר ד"ר צחי בן-ציון benzion@exchange.bgu.ac.il אוניברסיטת בן גוריון

ד"ר לידיה איזקסון lidia.i@ziv.health.gov.il אוניברסיטת בר-אילן

ד"ר עופר שמגר o_shamgar@rambam.health.gov.il הטכניון

פרופ' רונן סגמן ronense@ekmd.huji.ac.il האוניברסיטה העברית

פרופ' שמואל פניג shfennig@gmail.com אוניברסיטת אריאל

פרופ' ישראל שטראוס raels@taux.tau.ac.il אוניברסיטת ת"א

1. תוכן עניינים

3.....	1. ספרי הלימוד.....	1
4.....	2. ייעוד.....	2
4.....	3. מטרות כלליות.....	3
4.....	4. עקרונות הבדיקה הפסיכיאטרית ויישומם לאבחנה ולקביעת תוכנית טיפול.....	4
5.....	5. מאפייני ההפרעות.....	5
6.....	6. ההפרעות הנפשיות.....	6
8.....	7. טיפולים בפסיכיאטריה.....	7
8.....	8. טיפולים ביולוגיים.....	8
8.....	9. טיפולים נוגדי פסיכוזה.....	9
9.....	10. טיפולים נוגדי דיכאון ומייצבי מצב רוח.....	10
10.....	11. טיפולים נוגדי חרדה.....	11
11.....	12. שירותים פסיכיאטריים בישראל.....	11
11.....	13. שיקום.....	11
11.....	14. אתיקה.....	11

1. ספרי הלימוד

Kaplan & Sadock's synopsis of psychiatry – 12th ed. (2021)

- חוק טיפול בחולי נפש התשנ"א – 1991.

<http://www.ispraisrael.org.il/Items>

- חוק שיקום נכי נפש בקהילה, התש"ס – 2000
- פרישת שירותי בריאות הנפש בישראל, ב: אתר משרד הבריאות, אגף בריאות הנפש, בריאות הנפש בישראל - שנתון סטטיסטי 2019 :

<https://www.health.gov.il/PublicationsFiles/mtl-yearbook-2019.pdf>

2. ייעוד

ההכשרה בפסיכיאטריה הנה חלק בלתי נפרד מהכשרתו של כל רופא ומהווה נדבך חשוב בלימודי הרפואה. לפיכך מוקדשת לה התנסות קלינית מקיפה במחלקות האשפוז, במחלקות טיפולי היום ובמרפאות לבריאות הנפש. מטרת הסבבים הקליניים היא הקניית ידע, מיומנויות ראיון, אבחון וגישה טיפולית, מקצוענית, אתית ושיקומית להפרעות הפסיכיאטריות השונות, וכן הבנת ההקשרים בין הגוף לנפש במצב בריאות ובמצבי חולי.

3. מטרות כלליות

לגבי כל אחד מהנושאים המפורטים, הסטודנט:

1. יברר מנעד (ספקטרום) של תסמינים וסימנים ויגבש אותם לכדי אבחנה מבדלת מתאימה.
2. יפרט ויסביר את מהלך החשיבה הקלינית הקשורה לאבחון ולטיפול, כולל התערבויות, גורמי סיכון ופרוגנוזה.
3. יתאר את דרכי הטיפול עפ"י המודל הביו-פסיכו-סוציאלי, ויתייחס לתפקידם של אנשי הצוות הרב-מקצועי בקידום האבחון והטיפול במקרים הרלוונטיים.
4. ימנה את הדגשים ויתאר ההסתמנות של מקרים שכיחים בפסיכיאטריה לאורך מעגל החיים.
5. יסביר את האטיולוגיה, הפיזיולוגיה והפתולוגיה הפסיכיאטרית וידון בהן.
6. יפרט היבטים אתיים וחוקיים של כל הנושאים המפורטים.
7. יתאר את חשיבות הקשר בין המטפל למטופל, יסביר מהו רפורט, מה משמעותו ומהי חשיבותו וידגים זאת בריאיון אישי.

4. עקרונות הבדיקה הפסיכיאטרית ויישומם לאבחנה ולקביעת תוכנית טיפול

1. הסטודנט יתאר את מרכיבי האנמנזה הפסיכיאטרית: תלונה עיקרית, מחלה נוכחית, תולדות המחלה, תולדות חיים והתפתחות אישית.
2. הסטודנט יתאר ויבצע בדיקת סטטוס פסיכיאטרי על כל מרכיביה: הופעה, התנהגות, דיבור, מצב רוח, אפקט, חשיבה, תפיסה, מודעות, קוגניציה, בוחן מציאות, תובנה ושיפוט,

הערכת מסוכנות.

3. הסטודנט יאסוף נתונים סובייקטיביים ואובייקטיביים מהחולה ומגורמים רלוונטיים.
4. הסטודנט יציג אבחנה משוערת ואבחנה מبدלת.
5. הסטודנט יפרט את ההיבטים המשפטיים של הבדיקה והטיפול ושל הסכמה מדעת.
6. הסטודנט יפרט את תפקידם של גורמי הצוות הרב-מקצועי המעורב העשוי לתרום לקידום האבחון והטיפול.
7. הסטודנט ימנה את בדיקות העזר הנדרשות לצורך קידום האבחנה.
8. הסטודנט יפרט את מגוון הטיפולים (ביולוגיים, פסיכולוגיים, סוציאליים ושיקומיים) לאבחנות הראשיות בפסיכיאטריה.

הסטודנט ישלב לקיחת האנמנזה עם כישורי תקשורת בינאישית טובה. הסטודנט ינהל את הריאיון הרפואי באופן מאורגן: יתחיל בשאלות הנוגעות לתלונה העיקרית וימשיך בשאלות לגבי תרופות, מחלות רקע ובריאות במשפחה, ולאחר מכן יבצע סיכומי ביניים להבהרה והמשכיות כולל אבחנה מبدלת. הסטודנט יידע לזהות את סעיפי הבדיקה על פיהם מוערכים בוחן מציאות ויכולת הנבדק להתנהל באופן אחראי, באילו מצבים עוברת האחריות המשפטית לבודק, מתי יש לפנות לפסיכיאטר המחוזי להוראת בדיקה ועל פי אילו סעיפים.

5. מאפייני ההפרעות

(הפרעות פסיכיאטריות ותסמונות אורגניות, כולל התמכרויות, המתבטאות בהפרעות התנהגות) לפי שיטות הקלסיפיקציה של ה-DSM וה-ICD

1. הסטודנט יסביר תיאוריות ביו-פסיכו-סוציאליות הקשורות להפרעה.
2. הסטודנט יסביר מהן השפעה גנטית, השפעה פסיכולוגית, השפעה סביבתית והשפעה תרבותית.
3. הסטודנט יתאר את השכיחות ואת ההבדלים המגדריים הידועים.
4. הסטודנט יתאר את הסימנים העיקריים של ההפרעה על סוגיה, את מהלכה ואת סיבוכיה.
5. הסטודנט יקבע אבחנה מبدלת הכוללת אבחנות ראשוניות ומשניות למצב גופני.
6. הסטודנט יתאר את המהלך הטבעי של ההפרעה (מה קורה ללא טיפול ומה אם יש טיפול).

7. הסטודנט יפרט מהם התהליכים הנפשיים המאפיינים התמודדות עם מחלה נפשית, מחלה גופנית ועם סוף החיים.
8. הסטודנט יסביר את ההיבטים ההתפתחותיים ואת ביטויי ההפרעות בחולים בגילים שונים.
9. הסטודנט יפרט את עקרונות הטיפול הביולוגי במטופל הסובל מההפרעה.
10. הסטודנט יפרט את עקרונות הטיפולים הפסיכולוגיים/השיחותיים המקובלים למטופלים עם ההפרעה.
11. הסטודנט יפרט את העקרונות השיקומיים למטופלים המתמודדים עם ההפרעה.
12. הסטודנט יסביר את העקרונות למניעת הישנות.
13. הסטודנט יבצע הערכת סיכון לפגיעה עצמית ולפגיעה בזולת.
14. הסטודנט ידון במורכבות יחסי רופא-חולה.
15. הסטודנט יפרט את ההסתמנות במעגל החיים מילדות לזקנה : ביטוי התסמונת בילד, במתבגר, במבוגר ובזקן.

6. ההפרעות הנפשיות

1. הפרעות נפשיות אורגניות וביטוין :
 - הזיה (דיליריום), שיטיון (דמנציה) והפרעות אמנסטיות (שכחה)
2. ספקטרום התמכרויות לחומרים ; התמכרויות התנהגותיות ;
3. סכיזופרניה
4. הפרעות פסיכוטיות אחרות:
- הפרעת סכיזופרניה, הפרעה סכיזואפקטיבית, הפרעה דלוזיונלית, הפרעה פסיכוטית משותפת, הפרעה פסיכוטית קצרה
5. הפרעות במצב הרוח (אפקטיביות) :
- דיכאון מאגיורי, הפרעה דו-קוטבית 1 ו-2, הפרעה דיסתימית, הפרעה ציקלותימית
6. הפרעות חרדה על כל סוגיהן
7. הפרעות אובססיביות-קומפולסיביות :
- ספקטרום ה-OCD והפרעות נלוות
8. תסמונת בתר-חבלתית (PTSD) כולל : תגובות קרב, , הפרעת הסתגלות, ותסמונות נלוות

9. הפרעות דיסוציאטיביות
10. תסמינים סומטיים והפרעות נלוות
11. הפרעות אכילה
12. הפרעות בתפקוד המיני ודיספוריה מגדרית
13. הפרעות התנהגות ושליטה בדחפים
14. הפרעות נפשיות אופייניות לגיל הילדות וההתבגרות :
 - הפרעות נפשיות וביטויין בגיל הילדות ובגיל ההתבגרות (דכאון, פסיכוזות, חרדה)
 - הפרעות אופייניות להתחלה בגיל ילדות (ADHD), הפרעות התפתחות וספקטרום אוטיסטי)
 - הפרעות פסיכיאטריות בגיל הינקות ובגיל הרך (כגון הפרעות בקשר הורה-ילד)
 - מוגבלות שכלית וההבדל בינה לבין מחלת נפש
15. הפרעות אישיות
16. מקרי חירום בפסיכיאטריה
17. פסיכוגריאטריה - הפרעות נפשיות המתחילות או מתפתחות אל תוך הגיל הקשיש, עם הדגשים המיוחדים לו (כולל התייחסות למטפל ולפסיכותרפיה ייעודית):
 - סכיזופרניה, פסיכוזות, דיכאון, הפרעה דו-קוטבית, הפרעות חרדה והפרעות אישיות
18. ליווי פסיכיאטרי (Liaison Psychiatry) במחלקות בתי חולים כלליים
19. הגישה הרב תרבותית בפסיכיאטריה - תסמונות ייחודיות לתרבויות שונות
20. פסיכיאטריה מגדרית - הבדלים בביטויי תחלואה בקרב נשים וגברים ותסמונות ייחודיות לכל מגדר
21. הפרעות שינה

7. טיפולים בפסיכיאטריה

הסטודנט יכיר את מגוון הטיפולים בפסיכיאטריה במודל הביו-פסיכו-סוציאלי ויוכל למנות טיפולים עיקריים.

8. טיפולים ביולוגיים

הסטודנט יכיר את הטיפולים הביולוגיים העיקריים ויוכל למנות מהם טיפולי הבחירה להפרעות השונות בבריאות הנפש.

9. טיפולים נוגדי פסיכוזה

1. תכשירים נוגדי פסיכוזה טיפוסיים ושאינם טיפוסיים (TYPICAL ו- ATYPICAL): הסטודנט יפרט את פרופיל תופעות הלוואי, יסביר את מנגנוני הפעולה ויכיר את התרופות המובילות בפרקטיקה היומיומית.
2. הגישה לטיפול התרופתי בחולה הפסיכוטי: הסטודנט יפרט את ההתוויות, יסביר מהו טיפול אחזקתי ומתי יש צורך בהפסקת הטיפול או בהחלפת תכשיר.
3. הסטודנט יפרט את יעילותם של תכשירים נוגדי פסיכוזה בטיפול בשלב החריף וכטיפול מניעתי בסכיזופרניה.
4. הסטודנט ימנה את תופעות הלוואי המרכזיות של תכשירים נוגדי פסיכוזה טיפוסיים ויסביר את המנגנונים העומדים מאחורי תופעות הלוואי השונות.
5. תכשירים נוגדי פסיכוזה שאינם טיפוסיים: הסטודנט ייתן דוגמאות לתכשירים מהקבוצה הזו וימנה את היתרונות, החסרונות ותופעות הלוואי המרכזיות שלהם.
6. תסמונת מטבולית המושרית ע"י נוגדי פסיכוזה: הסטודנט יפרט את מאפייני התסמונת, הסיבות לה, והגישה מבחינת מעקב, מניעה וטיפול בתסמונת.
7. Clozapine: הסטודנט יסביר את ייחודו של מנגנון הפעולה שלו, ימנה את יתרונותיו ואת תופעות הלוואי המרכזיות שלו ויתאר את ההתוויות אופן הטיפול באמצעותו כולל אמצעי זהירות.
8. הפרעות תנועה המושרות על ידי תכשירים נוגדי פסיכוזה: הסטודנט יסביר את הגישה להפרעות אלה מבחינת מניעה, אבחון כולל אבחנה מבדלת, וטיפול.
9. תסמונת נוירולפטית ממאירה (NMS): הסטודנט יתאר את האטיולוגיה, את השכיחות, את גורמי הסיכון, את הקליניקה ואת הסיבוכים, ויסביר את הגישה למניעה ולטיפול.
10. הסטודנט יפרט את ההתוויות לטיפול בתכשירים נוגדי פסיכוזה נוסף על סכיזופרניה, ואת התוויות הנגד (בחולה הדמנטי וכדומה).

11. הסטודנט יסביר את הגישה לטיפול תרופתי בחולה הפסיכוטי המבוגר.
12. תכשירים נוגדי פסיכוזה ארוכי טווח: הסטודנט ייתן דוגמאות לתכשירים אלה, יפרט את ההתוויות שלהם, את יתרונותיהם ואת חסרונותיהם.
13. הפרעות בתפקוד המיני הנגרמות מטיפול בתכשירים נוגדי פסיכוזה: הסטודנט יתאר את מנגנוני הפעולה ויסביר את הגישה למניעה ולטיפול.

10. טיפולים נוגדי דיכאון ומייצבי מצב רוח

1. הסטודנט יציג את ההשערות המרכזיות לגבי מנגנוני הפעולה של נוגדי הדיכאון. כמו כן, ידון בקבוצות העיקריות של התכשירים נוגדי הדיכאון, מהדור הישן ומהדור החדש.
2. תכשירים נוגדי דיכאון מהקבוצות השונות: הסטודנט יפרט מהם השיקולים המנחים בבחירת תכשיר זה או אחר, ויפרט את תופעות הלוואי השכיחות והמסוכנות. הוריות והוריות נגד לטיפול בנוגדי דיכאון: הסטודנט יציג את הוראות השימוש בנוגדי דיכאון למטופלים ויסביר כיצד ניתן לשפר את ההנעות וההיענות לנטילתן. הסטודנט יפרט אילו בדיקות רפואיות על החולה לעבור לפני תחילת הטיפול בנוגדי דיכאון, ויסביר את מהלך המעקב הרפואי הנדרש במהלכו, כולל התייחסות לתגובות (אינטראקציות) בין-תרופתיות.
3. הסטודנט יסביר את עקרונות ניהול הטיפול בנוגדי דיכאון במצב החרף ואת עקרונות ניהול הטיפול הממושך / אחזקתי.
4. התכשירים העיקריים המשמשים כמייצבי מצב רוח: הסטודנט ידון בהשערות המרכזיות לגבי מנגנוני הפעולה של תכשירים אלה.
5. הסטודנט יסביר את השיקולים המנחים בבחירת תכשיר מייצב זה או אחר כמו כן, הסטודנט ימנה את תופעות הלוואי השכיחות והמסוכנות ויתאר את ההתמודדות עמן.
6. הסטודנט יפרט את ההתוויות הקליניות השונות לשימוש במייצבי מצב הרוח השונים.
7. הסטודנט יפרט אילו בדיקות רפואיות על החולה לעבור לפני תחילת הטיפול במייצבי מצב רוח ויסביר את מהלך המעקב הרפואי הנדרש במהלכו, כולל התייחסות לתגובות (אינטראקציות) בין-תרופתיות.
8. טיפול בנזעי חשמל (ECT) ואסקטמין: הסטודנט יתאר את ההליך, וימנה את ההתוויות הקליניות, את התוויות הנגד ואת תופעות הלוואי של הטיפול. כמו כן, הסטודנט ידון במנגנון הפעולה המשוער ובהיבטים האתיים והמשפטיים. הסטודנט יפרט את הבדיקות הרפואיות הנדרשות ויתאר את ניהול הטיפול בשלב החרף וכמהלך אחזקתי.

11. טיפולים נוגדי חרדה

1. הסטודנט יפרט את ההתוויות המרכזיות לשימוש בתכשירים נוגדי חרדה ומיישנים (היפנוטיים).
2. הסטודנט ימנה את הקבוצות העיקריות של התכשירים נוגדי החרדה ומיישנים וידון במנגנוני הפעולה המשוערים שלהם.
3. בנוודיאזפינים : הסטודנט יפרט את התוויות לשימוש ואת אופן השימוש, ימנה את הסיכונים המידיים והמאחרים כולל תלות פיזיולוגית התמכרות פסיכולוגית ושימוש לרעה וכן את התוויות הנגד למתן בנוודיאזפינים. הסטודנט ימנה את יתרונותיהם ואת חסרונותיהם של תכשירים נוגדי חרדה ומיישנים מסוג בנוודיאזפינים וישווה אותם לשימוש בתכשירים אחרים נוגדי דיכאון וחרדה. הסטודנט יתאר את ההסתמנות הקלינית של נטילת מינון יתר של תכשיר בנוודיאזפיני ויפרט את האמצעים הטיפוליים הנדרשים במצב חירום זה. הסטודנט יסביר את הגישה לטיפול בחולה הקשיש באמצעות תכשירים מיישנים ונוגדי חרדה. הסטודנט יתאר את הטיפול באמצעות תכשירים מיישנים ונוגדי חרדה, כולל משך הטיפול והפסקתו.
4. הסטודנט ימנה את עיקר התכשירים נוגדי חרדה ומיישנים שאינם מקבוצת הבנוודיאזפינים.

טיפול שיחתי נפשי פסיכותרפויטי :

טיפול פסיכואנליטי (פסיכודינמי), פסיכותרפיה תמיכתית, טיפול התנהגותי קוגניטיבי, התערבות בשעת משבר, קשיבות (מיינדפולנס).

1. הסטודנט יגדיר מושגי יסוד בגישה הפסיכואנליטית, כגון העברה, העברה
2. נגדית, התנגדות, שיקוף, הבהרה ופירוש.
3. פסיכותרפיה תמיכתית : הסטודנט ימנה את המטרות ואת עקרונות הטיפול.
4. הסטודנט יסביר את עקרונות הטיפול ההתנהגותי קוגניטיבי כולל DBT
5. הסטודנט יסביר את עקרונות הטיפול במצבי משבר.
6. הסטודנט יסביר את עקרונות ההתערבות על סוגיה : אישית, זוגית, משפחתית ומערכתית.
7. הסטודנט יתאר מהו טיפול בקשיבות (מיינדפולנס) .

12. שירותים פסיכיאטריים בישראל

1. הסטודנט יסביר את ההבדלים בין תנאי אשפוז שונים וכיצד מבוצעת התאמה למטופל על פי שלב האשפוז.
2. הסטודנט ימנה את היתרונות ואת החסרונות של טיפול במסגרת מחלקת טיפול/אשפוז יום.
3. הסטודנט יוכל לתאר את פריסת ומהות השירותים הפסיכיאטרים הניתנים בקהילה, מחוץ לבתי החולים לברה"נ.
4. המחלקה הפסיכיאטרית בבי"ח כללי לעומת בבי"ח הפסיכיאטרי האזורי: הסטודנט יפרט את ייעודיהן, את יתרונותיהן ואת חסרונותיהן. חשיבות היעוץ הפסיכיאטרי במחלקות בית החולים הכללי consultation liaison באילו מצבים יש לקרוא לפסיכיאטר היועץ, מה השאלות שהרופא הכללי מפנה אליו, במה מתבטא שיתוף הפעולה בטיפול המשולב ע"י הצוות והפסיכיאטרי בביה"ח הכללי.
5. הסטודנט יתאר את החוק לטיפול בחולי נפש ויסביר כיצד ואת מי ניתן לאשפז בכפייה. יכיר את סוגי ההוראות: הוראת בדיקה כפיה דחופה ובלתי דחופה, הוראת אשפוז כפוי דחופה ובלתי דחופה, הוראת טיפול מרפאתי כפוי (טמ"כ) וצו אשפוז כולל ההבדל בין בדיקה ואשפוז כפוי במבוגר ובילד.

13. שיקום

1. הסטודנט יכיר את מטרות סל השיקום
2. הסטודנט יפרט את השירותים השונים הניתנים במסגרת סל השיקום ויתאר את תהליך הוצאתו לפועל.

14. אתיקה

1. הסטודנט יכיר את עקרונות אתיקה בהערכה ובטיפול בפסיכיאטריה
2. הסטודנט יתאר מה חשוב בהערכה של הסכמה מדעת ויתאר איך עמדות של מקצוענות ואתיקה פסיכיאטריה קשורות לטיפול.